

O'QUVCHILARNING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH TEKNOLOGIYASI SAMARADORLIGI

*Raxmonqulov Xamroqul Boboqulovich,
Termiz davlat universiteti "Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" kafedrasini
dotsenti*

Annotatsiya: Tasviriy san'at o'quv fanining dars va ta'lim texnologiyasi talabiga ko'ra, o'qituvchi dadil harakat qiladigan, o'ylab gapiradigan, toza, aniq nutq-tovushda qisqa, mazmunli, imo-ishoralardan. Ko'proq foydalana oladigan bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

Tasviriy san'atning mahoratli o'qituvchisi o'z darslarini zamonaviy pedagogik texnologiya asosida ishlashga moslashtirib boradi. Tasviriy san'atni o'qitishda o'qituvchi yangi pedagogik texnologiyaning "Dars texnologiyasi" dan foydalangan holda olib boradi.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ

*Рахмонкулов Хамрокул Бобокулович,
доцент кафедры изобразительного искусства и инженерной графики
Термезский государственный университет*

Аннотация: Согласно требованиям учебно-воспитательной технологии изобразительного искусства, педагог действует смело, говорит вдумчиво, использует короткие осмысленные жесты в чистой, ясной речи-звучании. Он должен быть более доступным.

Опытный педагог изобразительного искусства адаптирует свои уроки к работе на основе современных педагогических технологий. В обучении изобразительному искусству педагог использует новую педагогическую технологию «Технология урока».

EFFECTIVENESS OF TECHNOLOGY FOR DEVELOPING CREATIVE ACTIVITY OF STUDENTS

*Rakhmonkulov Khamrokul Bobokulovich,
Termiz State University is an associate professor of the Department of Fine Arts
and Engineering Graphics*

Abstract: According to the requirements of the teaching and educational technology of fine arts, the teacher acts boldly, speaks thoughtfully, and uses short, meaningful, gestures in clean, clear speech-sound. It should be more accessible.

A skilled teacher of fine arts adapts his lessons to work on the basis of modern pedagogical technology. In the teaching of visual arts, the teacher uses the new pedagogical technology «Lesson technology».

Mahoratli o'qituvchi bo'lish uchun yuksak odob namunasiga ega bo'lishi, har qanday og'ir sharoitda ham o'zini tuta bilishi, sabr-toqatli, sahovatli, muruvvatli, ijodkor, mehnatsevar, halol, pok insofli, imonli, o'rganuvchi va o'gatuvchi kabi yuksak ma'nodagi hislatlarni o'zida mujassam etgan pedagog-rassom bo'lishi kerakligini bildiradi. O'quvchilar tasviriy san'at mashg'ulotlarida narsalarni ko'radilar, uning katta-kichikligini, shaklini, shaklidagi xunuk va chiroyli elementlarini aniqlaydilar,

narsa shaklini idrok etib, rang va tusini o'rganishadi. Narsa shaklini idrok etish bilan birga, uning tasvirini yaratish tahlilini qilib, ong faoliyati asosida naturani tasvirga aylantirib, daftar yuzigajoylashtirish bo'yicha hisob-kitob qilinadi. Shundan so'ng natura tasviri daftar yuzasiga tushiriladi. Bu mashg'ulotlar davomida diqqat, idrok, xotira, tasawur, did, emotsiya rivojlanib, rasm chizish malakasi ortadi. Chunki bu mashg'ulotlarda o'quvchi naturani kuzatadi va ko'radi, uni ong faoliyatida tahlil qiladi, rang-tuslarini buyumlar ichidan topib, uni qog'ozga tushiradi.

Tasviriy san'at o'quv fanining dars va ta'lim texnologiyasi talabiga ko'ra, o'qituvchi dadil harakat qiladigan, o'ylab gapiradigan, toza, aniq nutq-tovushda qisqa, mazmunli, imo-ishoralaridan. Ko'proq foydalana oladigan bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

Tasviriy san'atning mahoratli o'qituvchisi o'z darslarini zamonaviy pedagogik texnologiya asosida ishlashga moslashtirib boradi. Tasviriy san'atni o'qitishda o'qituvchi yangi pedagogik texnologiyaning "Dars texnologiyasi" dan foydalangan holda:

- modulli o'qitish texnologiyasidan;
- tezlashtirib o'qitish texnologiyasidan;
- muammoli o'qitish texnologiyasi asosida o'quvchilarni mustaqillik, tashabbuskorlik va ijodkorlik asosida bilim-malaka olishga o'rgatadi;
- tabaqalashtirib o'qitish texnologiyasi kabi prinsiplardan foydalanib, darslar samaradorligini oshirib boradi.

Tasviriy san'at darslarida, eng avval, o'quvchi va talabalarni qunt bilan tinglashga va sabr-toqat bilan amaliy ishlarni bajarishga o'rgatiladi. Shu boisdan darsda ozodalik, ishlatilayotgan daftar, qalam, rezina o'chirg'ichlar, bo'yoq va suvlarni ifloslantirmay ishlatish talab qilinadi. Yana darsda tasvirlanadigan natura predmetning tasvirini toza, chaplab yubormay, shakl va yorug'larni, soyalarni, rang-tuslarni aniq, odamga yoqadigan holda chiroyli tasvirlashga o'rgatiladi.

Bunday mashg'ulotlar o'quvchi va talabalarni go'zallikka chorlaydi. Shu boisdan ham tasviriy san'at o'quv fani estetik jihatdan tarbiyalaydigan asosiy o'quv predmeti ham sanaladi.

O'qituvchi rasm chiziladigan narsa va voqealar haqida suhbatlar o'tkazadi. Bu suhbatda o'qituvchi va talabalar rasm chiziladigan natura-buyumni ko'rsatib, undagi o'ziga xos chiroyli ko'rinish, chiroyli rang, chiroyli elementlar va geometrik shakllarning o'ziga xos go'zalligi va nafisligi haqida ma'lumot beradi. Yana predmetdagi inson mehnati, bu mehnat yaratgan go'zallik, san'at, buyum va undagi san'atning odamlar, jamiyat uchun qanchalik ahamiyatga ega ekanligi haqida ma'lumotlar beriladi.

Inson yaratgan chiroyli va go'zal narsalar, buyumlarni yaratishda ularga tabiat beradigan shakl, rang, tus, husn va nafislik haqida o'quvchi-talabalarga ma'lumotlar berilar ekan, bular, albatta, bolalar qalbida g'oyat go'zal his-tuyg'ularni uyg'otadi. Ko'rinib turibdiki, agar o'qituvchi, rasmi chiziladigan natura, obyekt, kompozitsiya tahlilini yuqori saviyada, ilmiy asosda, fanlararo bog'lab, asoslab o'tkaza olsa, bu darsda o'quvchi-talabalar rasm chizish bo'yicha bilim oladi. Bunday narsadan yuksak saviyada estetik zavq olib, ham inson mehnati va san'atiga qoyil qoladi. Buyumning odamlar va jamiyat uchun yaratilganini bilib, ularning yaratuvchilariga bo'lgan hurmati orta boradi.

Tasviriy san'atga bog'lanmaydigan va undan foydalanmaydigan o'quv fani yo'q.

Tasviriy san'atni o'qitishda bu qonun-qoidalar eng ahamiyatli, asosli va samarali vosita hisoblanadi. Qaysi bir o'qituvchi rasm chizishni bilsa yoki san'at asarlarini

tushunib yetgan bo'lsa, o'z darsi samaradorligini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu xulosa juda ko'plab o'qituvchilar faoliyatida kuzatilgan. Tasviriy san'at o'quv fani barcha o'quv fanlari bilan bevosita va bilvosita boglanadi. Bu bog'lanish tasviriy san'atning barcha turdagi mashg'ulotlarida: tabiatni idrok etish, qurish, yasash (dizayn), natura asosida rasm chizish (qalamtasvir, rangtasvir), natura bo'yicha haykal ishlash, badiiy-bezash va amaliy san'at, tematik kompozitsiyalar ustida ishlash, rassomlar ijodi va san'at asarlarini o'rganish kabi mashg'ulotlari ham didaktik, ham metodik jihatdan boshqa o'quv fanlari bilan ilmiy asosda bog'lanadi. Tasviriy san'atni o'qitishda uning boshqa o'quv fanlari bilan bog'lanishi tasviriy san'at darslari samaradorligini oshirishning eng muhim vositasi bo'lib hisoblanadi.

Umuman, tasviriy san'atning boshqa o'quv fanlari bilan bog'lanishining tizimli bo'lishini yo'lga qo'yishning dastlabki davrida o'qituvchi yaxshi tayyorgarlik ko'radi.

Bu imkoniyatlar tasviriy san'at o'quv predmetini o'qitishda va o'quvchilarga ta'lim-tarbiya berishning samaradorligini oshirishning asosiy omili bo'lib xizmat qiladi. Tasviriy san'at mashg'ulotlarida bolaning ko'rish a'zolari takomillashib boradi. Chunki har bir mashg'ulotda narsalarni e'tibor bilan kuzatishga va ularni idrok etishga o'rgatib, o'z diqqat e'tiborini bir nuqtaga qaratish malakasi ham beriladi. Bu jarayon bolaning ixtiyoriy diqqati barqaror bo'lishini ham ta'minlaydi. Shuningdek, tasviriy san'at mashg'uloti o'quvchilarni e'tiborli, zehn bilan faoliyat ko'rsatishga o'rgatib, ularning barcha his-tuyg'ularini jamlagan holda, o'zida bo'lgan nazariy va amaliy bilimlarni ishga soladi.

Butun vujudi, aql-idroki, tasavvur-tafakkuri bilan faoliyat ko'rsatishga olib keladi. Shu boisdan nemis pedagog rassomi P. Shmitning "Tasviriy san'at mashg'uloti aql gimnastikasi" degan xulosasimutlaq to'g'ridir. Xullas, tasviriy san'at darslari o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishi asosi bo'lib qoladi, bunda uning o'rnini va roli benihoyat kattadir.

Bugungi o'quvchi kelajakda ishchi, xizmatchi, dizayner-konstruktor, muhandis, shifokor, o'qituvchi, huquqshunos yoki harbiy mutaxassis yoki biron-bir sohaning yaratuvchisi bo'ladi. Ularning har biri xizmat yuzasidan u yoki bu mavzuda rasm chizishi, undan foydalanishi lozim bo'ladi. Tasviriy san'at darslarida o'quvchilarga beriladigan bilim va malakalarni mustahkamlashda ular bilan bu fan bo'yicha ekskursiyalar o'tkazish muhim ahamiyat kasb etadi. Tasviriy san'at fani bo'yicha keng paxtazor va mevazor dalalarga, manzarali bog'larga, san'at muzeylariga, tarixiy obidalarga, rassomlarning ijodiy ustaxonalariga, ko'rgazma zallariga, oliy va o'rta pedagogik o'quv yurtlariga, san'atshunoslik badiiy akademiyalariga ekskursiyalar uyushtirilishi mumkin.

Ekskursiyani oldindan rejalashtirish va uni o'tkazishga puxta tayyorgarlik ko'rish kerak. Ekskursiya natijasida o'quvchilar o'zlari chizadigan tabiat manzaralarini: narsalarni, turmush va hayotdagi voqealarni, obyektlarni ko'rishadi. Tarixiy obidalarga, san'at muzeylariga ekskursiya qilinadigan bo'lsa, o'quvchilar bu yerlarda ota-bobolarimiz tomonidan yaratilgan madaniyat va san'at asarlari bilan tanishadilar. Bu san'at maskanlarining bezatilishi, xalq amaliy san'atining zarrin jilolari, ularning kompozitsion tuzilishini tahlil etadilar.

Mashhur rassomlar yaratgan asarlarning asl nusxalari bilan tanishadilar. Asarlarda bo'yoqlarning ishlatilishi, rang koloritlarini o'z ko'zlari bilan ko'rishadi. O'quvchilar bunday ekskursiya natijasida o'z xalqining milliy san'ati bilan yaqindan tanishib, yangidan yangi ma'lumotlarga ega bo'lishadi. Agar ekskursiya ishlab chiqarish obyektlariga, mehnat uchastkalariga yoki tabiat manzaralariga uyushtirilsa, o'quvchilar

ko'rgan va o'rgangan san'at asarlaridagi voqealar, odamlar hayoti, hayvonot olami va go'zal tabiat bilan uchrashadilar. San'at asarlari bilan hayot va turmushning qanchalik yaqinligiga guvoh bo'lishadi. Rassom o'z asari uchun materiallarni qay usulda, qaysi yerdan, qaysi manbadan olganligini ko'radilar. Har bir shaxsning grafik bilimga ega bo'lishi shaxsning o'ziga ham, jamiyatga ham suvdek zarur.

Xo'sh, tasviriy san'atni o'qitishdagi pedagogik texnologiyani umumiy holda qanday samarali tomonlari bor?

Maktabda tasviriy san'at fanini o'qitishda ham pedagogik texnologiyaning "dars texnologiyasi", "o'qitish texnologiyasi" va "ta'lim texnologiyasi" kabi ko'rinishlaridan foydalaniladi.

1. "Dars texnologiyasi" - bu belgilangan vaqtda tasviriy san'at darsining qurilishi, tuzilishi va tashkil etilishining umumiy pedagogik talablarga (didaktik va metodik) javob berishni kafolatlaydigan pedagogik jarayondir. Ya'ni tasviriy san'at o'quv fanining sinf-dars sistemasi bo'lib, u yangi bilim berish, berilgan bilim-malakasini mustahkamlash, aralash dars, bilim-malakani tekshirish va nazorat qilish darslari kabilardir. Ularning har biri o'ziga xos texnologiyalarda faoliyat yuritadi.

2. "O'qitish texnologiyasi"-tasviriy san'at va san'atshunoslik fanlarini o'qitish, ular asosida nazariy hamda amaliy sohalaridan bilim-malakani o'zlashtirish yo'li, qoidalari va uslublari majmuasi jarayonidir. Shunga ko'ra, o'qitish texnologiyasi tasviriy san'at dars mashg'ulotlarining besh turi bo'yicha o'zgarib turadi. Chunki tasviriy san'at dars mashg'ulotlarini o'qitish didaktikasi va uslublari mashg'ulotlardagi maqsad-vazifalarning o'zgarib turishi bilan uning o'qitish texnologiyasi ham o'zgarib turadi.

3. "Ma'lumot texnologiyasi"- bu o'quvchi-talabalarga ma'lumot berish mazmunida ifodalanib, u o'quvchi-talabalarga tasviriy san'at o'quv fanidan bilim-malaka berish jarayonida o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasida ilmiy muloqot, munosabat, ijodiy hamkorlik jarayonlari mazmunida ifodalanadi. Ya'ni o'quvchilarga beriladigan san'at nazariyasi va rasm chizish (tasvirlash)ga oid bilim-malakani o'quvchilarga yetkaza olishni kafolatlay oladigan ta'lim-tarbiya vositalari, o'qitish didaktikasi, metodikasi va uslublari majmuasida ifodalanadi. Chunki dars jarayonida tasviriy san'at o'qituvchisi o'quvchilarga bo'ladigan dars mazmuni bo'yicha va darsda bajariladigan amaliy ishlar bo'yicha vazifalar va ularni bajarish yo'llari haqida eng oson, eng qisqa va ilmiy asosdagi ma'lumotlar beradi.

Yuqoridagilar shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'atning o'qitilishi jarayonida pedagogik texnologiyaning har uch ko'rinishidan foydalanilaveradi.

Pedagogik texnologiyani yaxshi tushunib olgan tasviriy san'at o'qituvchisi har qanday holatda ham dars samaradorligini oshirishga erishadi. Chunki pedagogik texnologiyaning juda ko'plab prinsiplari borki, ulardan dars maqsad va vazifasiga ko'ra foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. S.Bulatov. O'zbek xalq amaliy bezak san'ati. Toshkent-1991 yil.
2. M. Pritsa «Toshkent ganchkorligi» Badiiy adabiyotlar nashriyoti. 1960 yil.
3. S.Bulatov. O'zbekiston san'ati tarixi. Toshkent 1991 yil.
4. T.Abdullayev XIX-XX asrlarda O'zbekiston kandakorlik san'ati. Toshkent 1994.
5. R.Xasanov. Amaliy bezak san'ati metodikasi. Toshkent 2003 yil.
6. D.Mamatov «Kompyuter grafikasi» Durdona nashriyoti, B. 2020.-172.
7. Mamatov D. Projects of making clay and plastic toys in pre-school education //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 9. – C. 281-285.